

PROSTOR

19 [2011] 1 [41]

ZNANSTVENI ČASOPIS ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM
A SCHOLARLY JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

POSEBNI OTISAK / SEPARAT | OFFPRINT

ZNANSTVENI PRILOZI | SCIENTIFIC PAPERS

136-145 **SANDRA USKOKOVIĆ**

KONTEKSTUALIZAM
I REGIONALIZAM U DJELU
ARHITEKTA LOVRE PERKOVIĆA

CONTEXTUALIZATION
AND REGIONALISM IN THE WORK
OF ARCHITECT LOVRO PERKOVIĆ

PRETHODNO PRIOPCENJE
UDK 72.009 (497.5) PERKOVIĆ, LOVRO

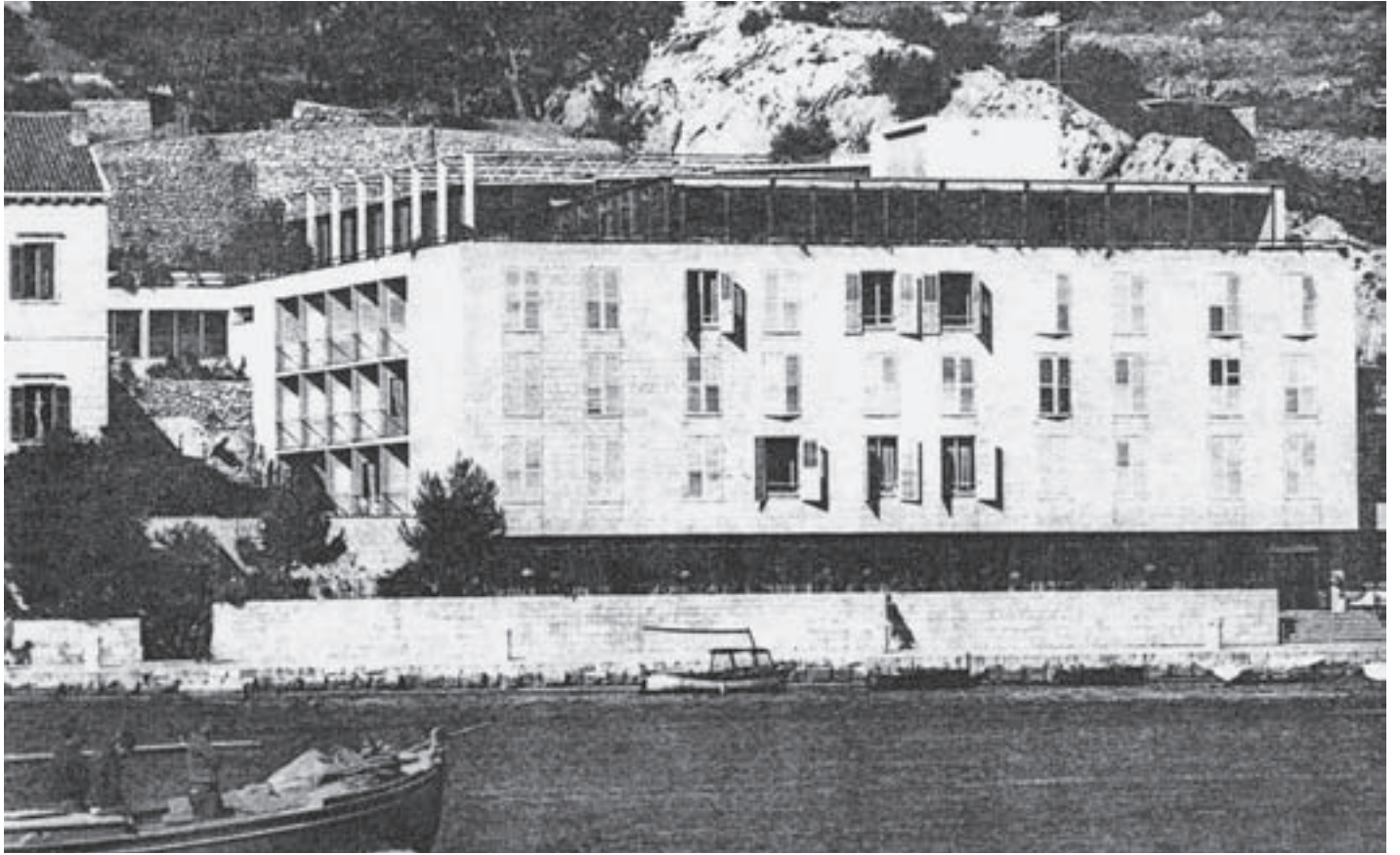
PRELIMINARY COMMUNICATION
UDC 72.009 (497.5) PERKOVIĆ, LOVRO

SVEUČILIŠTE
U ZAGREBU,
ARHITEKTONSKI
FAKULTET
UNIVERSITY
OF ZAGREB,
FACULTY
OF ARCHITECTURE

ISSN 1330-0652
CODEN PORREV
UDK | UDC 71/72
19[2011] 1[41]
1-280
1-6 [2011]

Af

SL. 1. HOTEL ADRIATIC, HVAR, 1965.
FIG. 1 ADRIATIC HOTEL, HVAR, 1965

SANDRA USKOKOVIĆ

SVEUČILIŠTE DUBROVNIK
ODJEL ZA UMJETNOST I RESTAURACIJU
HR – 20000 DUBROVNIK, C. CARICA 4

PRETHODNO PRIOPĆENJE

UDK 72.009 (497.5) PERKOVIC, LOVRO

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM

2.01.04 – POVIJEST I TEORIJA ARHITEKTURE

I ZAŠTITA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 11. 3. 2011. / 9. 6. 2011.

UNIVERSITY OF DUBROVNIK
ARTS AND RESTORATION DEPARTMENT
HR – 20000 DUBROVNIK, C. CARICA 4

PRELIMINARY COMMUNICATION

UDC 72.009 (497.5) PERKOVIC, LOVRO

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

2.01.04 – HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE

AND PRESERVATION OF THE BUILT HERITAGE

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 11. 3. 2011. / 9. 6. 2011.

KONTEKSTUALIZAM I REGIONALIZAM U DJELU ARHITEKTA LOVRE PERKOVIĆA

CONTEXTUALIZATION AND REGIONALISM IN THE WORK OF ARCHITECT LOVRO PERKOVIĆ

MEDITERANSKO GRADITELJSTVO
PERKOVIĆ, LOVRO
REGIONALIZAM
SUVREMENOST
TRADICIJA

MEDITERRANEAN ARCHITECTURE
PERKOVIĆ, LOVRO
REGIONALISM
CONTEMPORARINESS
TRADITION

Splitski arhitekt Lovro Perković pripada generaciji hrvatskih arhitekata rođenih oko 1910. kojemu je uspjelo kvalitetno pomiriti modernitet i tradiciju, tj. istovremeno slaviti funkciju u arhitekturi, ali i senzibilitet izražen prema povijesnom i prirodnom kontekstu. Sačuvavši čvrstu sponu s tradicijom Mediterana, Perković je promovirao temu regionalizma i kontekstualizma, ostvarivši vrijedna djela hrvatske moderne arhitekture koja su originalan doprinos našem kulturnom, umjetničkom i graditeljskom prostoru.

Lovro Perković from Split belongs to the middle generation of Croatian architects who managed to successfully bring together modernity and tradition, to appreciate function in architecture, but also to express sensibility to historical and natural contexts. By remaining strongly attached to the Mediterranean tradition, Perković promoted regionalism and contextualization by creating valuable works of Croatian modern architecture which make an original contribution to our cultural, artistic and architectural space.

UVOD

INTRODUCTION

„Predmet analize bilo kojeg arhitektonskog djela nije (i ne smije biti sama) građevina, već intelektualna polazišta vezana uz građevinu u društvenom okruženju: grad, društvo, kulturna povijest, stanovnik, naručitelj i, na posljetku, indirektno i sam arhitekt.”¹ U krajnjoj liniji, građevine ne odražavaju samo vrijednosti arhitekata već i navedena intelektualna polazišta koja predstavljaju promjenljive okolnosti u kojima se građevine naposljetku realiziraju.²

Upravo su kulturna povijest i mentalitet društva te naručitelj uvjetovali specifičan razvoj moderne arhitekture u Dalmaciji. Sukob moderniteta i tradicije bio je naime prisutan tijekom čitave povijesti arhitekture, a posebice u dalmatinskim gradovima gdje se kriza moderniteta iskazala i kao kriza razumijevanja tradicije, jer tradicija je, prije svega, skup, niz onoga što je nekada bilo ‘moderno’. Tradicija je tijekom povijesti imala dvojaku ulogu na ovim prostorima; od toga da je često bila polazište za razne sentimentalizme i historicizme, pa sve do njene konstruktivne uloge u suvremenom stvaralaštvu, pri čemu je služila kao izvori nadahnuće u obogaćivanju novog izričaja. U prvim desetljećima 20. stoljeća postupno su se napuštali povijesni stilski oblici, kao i tehnologija gradnje iz prošlosti, no i nadalje je bila prisutna težnja da se iz prošlosti maksimalno koristi ono što je pozitivno, trajno i lijepo.³

Dalmatinska je arhitektura u međuratnom razdoblju, još ‘opterećena’ kulturno-povije-

snim naslijedom, i dalje držala kontinuitet s graditeljskom tradicijom i regionalnim ambijentom u oblikovanju, materijalima i funkciji.⁴ Nadalje, sveprisutan ‘kult’ kamena, koji je na ovom području bio isključiv i dominantan građevinski materijal, uvjetovao je novu izgradnju pa je imao odlučujuću ulogu u stilskom izrazu.⁵

Lovro Perković rođen je u Splitu 12. rujna 1910. godine kao jedinac u obitelji oca Vladimira, poštanskog službenika, podrijetlom s Klisa, i majke Matilde rođene Zekan iz Splita, gdje on i umire 24. lipnja 1998. godine.⁶ Nakon završene realne gimnazije Perković 18. listopada 1928. godine upisuje studij arhitekture na Tehničkoj visokoj školi u Pragu, gdje je diplomirao 30. travnja 1935. godine kod prof. Antonina Engela.⁷

Splicanin Lovro Perković pripada generaciji hrvatskih arhitekata rođenih oko 1910. godine kojemu je uspjelo kvalitetno pomiriti tradiciju i modernitet, tj. istovremeno slaviti funkciju u arhitekturi, ali i senzornu percepciju iskazanu u senzibilitetu prema kontekstu.⁸ Godine studija i boravka u Pragu pokazale su se kao prijelomna točka i snažna profesionalna odrednica, i to kroz društveno-kulturološku perspektivu grada u kojem je živio sedam godina, i koje su ga oblikovale u kozmopolitskom smislu, ali i u obrazovno-profesionalnom smislu spremnog za nove ideje i eksperimente. U vrijeme kada Lovro Perković započinje studij u Pragu, Prag je grad sa snažnom arhitektonskom scenom, a čitava je zemlja duboko ‘uronjena’ u međunarodni moderni pokret.⁹ Cjelovita fizionomija Perkovićeve stvaralaštva obuhvaća vrlo široke stilske i sadržajne raspone njegova 40-godišnjeg rada u kojem se prepoznaje Mediteranac i kozmopolit, individualist, ali i promicatelj osjećaja za kolektivno. Perkovićeve je modernizam naposljetku sinteza avan-

1 KOSTOF, 2000: 7

2 VIDLER, 2008: 149

3 KECKEMET, 1976.a: 66

4 KECKEMET, 1989-1991: 27

5 PREMERL, 2002: 261

6 PLEJIC, 2003: 257

7 *** 1928.-1933.

8 Arhitektonski fakultet završio je u Pragu 1935. Djelovao je u Splitu, potom od 1940. do 1954. u Dubrovniku i ponovno u Splitu od 1957. do 1979. Projektirao je stotinjak stambenih, poslovnih, i školskih zgrada, obiteljske kuće, hotele i turističke sklopove. Istaknuti je predstavnik funkcionalističke arhitekture. Osobitu je pozornost poklanjao uklapanju građevina u urbani ili prirodni okoliš, što je posebno dolazilo do izražaja u stambenoj i turističkoj arhitekturi. Ostavio je jak individualni pečat u poslijeratnoj arhitekturi u Dalmaciji. Vaznije su mu izvedene građevine: obiteljska kuća u Bukovčevoj 18 (1939.), stambena zgrada u Zagrebackoj 37 (1955.), poslovna zgrada u Ul. kralja Zvonimira 35 (1959.) – sve u Splitu; Pomorski tehnikum u Dubrovniku (1959.); tipske stambene zgrade URBS₄ i URBS₅ u Splitu, Trogiru, Dubrovniku, Herceg Novom, Šibeniku, Puli (1960.-1965.); hotel „Marjan” (1963., dograđen 1979.) i poslovni toranj u Ul. kralja Zvonimira 14 (1964.) u Splitu;

gardnoga praškog iskustva i oživljene regionalne umjetnosti. „Moderna arhitektura ne smatram revolucionarnom promjenom u osnovnom poimanju arhitekture, već kao nastava i evoluciju uz primjenu novih materijala u novim uvjetima za drukčije potrebe”, izjavio je Perković za časopis „Čovjek i prostor”.¹⁰

PRISUTNOST TRADICIJE U MODERNOMU ARHITEKTONSKOM OBLIKOVANJU U PRIJERATNIM RADOVIMA

PRESENCE OF TRADITION IN MODERN ARCHITECTURAL DESIGN AND PRE-WAR WORKS OF ARCHITECTURE

Početak Perkovićeva stvaralaštva obilježavaju arhitektonski principi usvojenog kubizma koji se prepoznaje u morfologiji izričaja, koji se prepoznaje u arhitektovoj sklonosti geometrizmu, dominantni horizontale i čistim kubičnim oblicima. Nadalje, Mediteran kao vječna inspiracija polazišna je odrednica arhitekta stvaralačkog puta, iz koje proizlazi arhitektov koncept tradicije koji je crpio iz dalmatinskoga tradicionalnog graditeljstva, prepoznatljiv u dispoziciji građevnih masa referentnih tradicionalnoj mediteranskoj arhitekturi te asocijativnoj uporabi povijesnih oblika (lode, terase) i tradicionalnih građevnih materijala (kamen, kupa kanalice).¹¹ Arhitektova pripadnost regionalizmu očita je u korištenju lokalnog svjetla, klime i topografije koju je podrazumijevao kao trodimenzionalnu matricu u koju se smješta zgrada, a čime je ujedno i kontekstualizirao tadašnju funkcionalističku arhitekturu.

Perkovićevi prvi, studentski projekti pripadaju, kako je i sam izjavio, u ‘najmodernije’ projekte, a to je tumačio slobodom u projektiranju koju tada nikakvi naručitelji nisu mogli ograničavati.¹² U prvim projektima za dvije

vile na Hvaru iz 1933. godine avangardnost rješenja prepoznaje se u krajnje imaginativnom osmišljavanju prostora, odvažnim oblicima i inovativnom tehničkom rješenju ventiliranja prostorija. U kratkom ‘programatskom’ tekstu, u kojem je obrazložio ova dva projekta iz 1933. godine, Perković je zapisao: „Kao student, osim školskih zadataka u projektiranju javnih sadržaja, u slobodnom vremenu neobavezno razmišljam o rješavanju stambenog prostora na svoj specifičan način. U nedostatku čvrstih elemenata za rješavanje racionalnih stanova za najšire slojeve, opredijelio sam se za individualno stanovanje u uvjetima jadranskog podneblja s naglaskom na rješavanju organizacije stanovanja u tim klimatskim uvjetima. Tako su nastale vile Meje i Hvar.”¹³ Vila Meje i vila Hvar smještene su na skošenom terenu orijentiranom prema jugu, a sastoje se od dvije etaže – niskog i visokog prizemlja, koji se prozirnaju s terenom.

Vila Meje ‘tradicionalno’ je riješena lodama, dok se kod vile Hvar Perković priklonio modernijem rješenju s integriranim brisolejima, čime je djelovanje sunca svedeno na minimum. Budući da su obje vile nastale kao kontekstualni odgovor u kojem se htjelo maksimizirati prednosti klimatskih uvjeta (osigurati zaštitu od sunca ljeti, a povoljnu insolaciju zimi), važni su dijelovi projektirani kao rezultat analize upada sunčevih zraka tijekom godine.¹⁴ Projekt vile Meje (Sl. 1.), koji je kronološki raniji i manje razrađen od projekta vile Hvar, bio je programski definiran za cjelogodišnji odmor, i to bilo gdje na Jadranu, s prostorijama u niskom prizemlju namijenjenim zajedničkom boravku te nizom spavaonica na katu.¹⁵ Južna orijentacija vile omogućila je postavljanje lode čitavom dužinom južnog pročelja kako bi se dobila najpovoljnija insolacija i zaštita od hladnog vjetera. Veliki stakleni otvori na južnom pročelju ujedno su zimi omogućili dubok prodor niskog sunca i prirodno grijanje prostorija. Rješenje lode prirodnim vertikalnim ventiliranjem štiti prostorije od topline izvana, a u unutrašnjosti su grilje postavljene na francuskim prozorima kao zaštita vile od prodora sunca. Riječ je o funkcionalnom rješenju vile, gdje je funkcija podređena rješavanju klimatskih uvjeta, a kompozicija izvedena u obliku dva čista bijela izdužena kubusa, međusobno okomito postavljena, s naglašenim motivom loda na pročelju kojim se naglašava dominacija horizontale u doživljaju vile.¹⁶ Oblikovanje pročelja skraćanjem horizontale na razini krova vile oblikuje motiv meandra, unoseći tako skulpturalnu dinamičnost u morfologiju ukupnog izričaja (Sl. 2.). Promjenljiva igra lokalnog svjetla na površini građevine otkriva volumen i tektonske vrijednosti djela.

Vila Hvar zamišljena je na padini terena, neposredno uz more, sa zatvorenom stambenom etažom koja je oslonjena na zidove i pi-

Sl. 2. VILA MEJE, HVAR, 1933.
Fig. 2 MEJE VILLA, HVAR, 1933

hotel „Adriatic” u Hvaru (1965.); hoteli „Zora” i plivački bazen u Primostenu (1968.); rekonstrukcija hotela „Palace” u Hvaru (1969.); hotelsko naselje „Marina Lucica” u Primostenu (1971.); stambena zgrada u Ul. A. Cesarca 2 (1973.) i Fakultet elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje te Vrh Sucidar (1979.) u Splitu. [*** 1996: 46]

9 BLAU, PLATZER, 1999: 21

10 GAMULIN, 1994: 13

11 Odnos ‘modernog’ i ‘tradicionalnog’ u novoj arhitekturi Tomislav Premerl definirao je kao ‘novu tradiciju’ unutar koje razumijevanje moderne arhitekture ovisi o povijesnom kontekstu. [PREMERL, 1989: 25]

12 Europski arhitekti modernizma novu su arhitekturu isključivo doživljavali kao „neizbježni logični proizvod intelektualnih i tehničkih uvjeta svog doba”. Moderna se arhitektura prepoznavala u prozimanju građevine i funkcije, pri čemu su se materijali i struktura podvrgavali najboljoj mogućoj namjeni, s naglaskom na tehničke i društvene aspekte arhitekture. [NORBERG SCHULZ, 1975: 358]

13 PLEJIC, 2003: 254

14 PLEJIC, 2003: 255

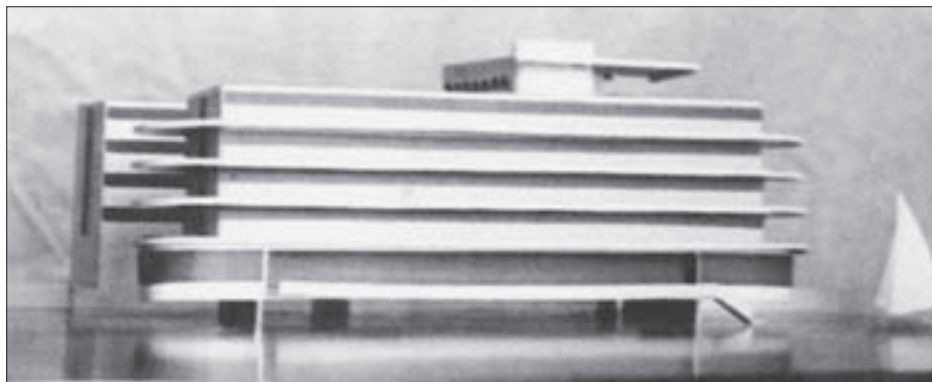
15 PLEJIC, 2003: 256

16 PLEJIC, 2003: 255

SL. 3. VILA HVAR, HVAR, 1933.
FIG. 3 HVAR VILLA, HVAR, 1933

SL. 4. HOTEL AMBASADOR, SPLIT, MODEL, 1933.
FIG. 4 AMBASSADOR HOTEL, SPLIT, MODEL, 1933

lone (Sl. 3.). Time je omogućeno otvaranje prostora prizemlja koji služi kao podrum za spremište, ljetnu kuhinju i natkriven manipulativni prostor uz more. Program osnovnih funkcija vile sveden je na: konobu, orsan za barku, blagovaonicu, kuhinju, dvije sobe, kupaonicu i salon. Kameni zidovi suterena omeđuju šest nisa, tj. otvorenih prostora za jelo, bačve i barku, a suterenu je pak namijenjena dvojna funkcija, pa tako služi kao zaklon od sunca ili od nevere, ali istovremeno i kao prostor za jelo. Stambena se etaža tlocrtno sastoji od dva stambena prostora, od kojih je jedan južne, a drugi zapadne orijentacije, a oba su podjednako zaštićena lodama. Za razliku od suterena zatvorenog kamenim pilonima, gornja, prizemna stambena etaža definirana je prozračnim, otvorenim prostorima. Klizni sustav u vidu pomičnih zidova i kliznih grilja u sobama i na balkonu oblikuje dinamične prostorne odnose i ujedno ih po potrebi mijenja, s obzirom na to da funkcija soba i salona ovisi o insolaciji.

Arhitektonska morfologija vile Hvar direktno asocira na brodsku arhitekturu, stvarajući tako specifičan ugođaj ozračja boravka na moru. Oblik kupaonice sa spremnikom za vodu nalikuje brodskom dimnjaku, a horizontalne lode stambenog dijela na komandni most broda. Koncept funkcije i oblika kod vile Hvar definiran je tako da se funkcija podredila obliku, a arhitektonsko se rješenje temelji na fleksibilnom korištenju dvaju sličnih, ali različito orijentiranih prostora.¹⁷ Ovalna kupaonica etažno je oblikovana u središtu tlocrta (kao i kod vile Meje), čime je naglašeno težište kompozicije u oblikovnom i funkcionalnom smislu. Prizemna stambena etaža vile Hvar uzdignuta je nad terenom koji se spušta prema moru, te dok u suterenskom prostoru Perković unosi regionalne karakteristike, u prizemnoj etaži najavljuje nadolazeći modernitet i internacionalni stil. U spoju navedenih kontrasta arhitektura vile Hvar otkriva bogatstvo i imaginaciju prostora. Iako su volumeni vile Meje i vile Hvar kompaktni i jedinstveni, oni se istovremeno prožimaju s okolnim prostorom otvaranjem volumena (lode, prozori).

Perković je projekte tih vila nazvao „vježbama konkretnog oblikovanja određene zamisli i začetakom traženja vlastitog izraza”.¹⁸

Odmah neposredno nakon projektiranja vila na Hvaru, Perković je zajedno s Budimirom Pervanom 1933. godine izradio studiju za novi hotel na zapadnoj obali splitske luke, tzv. hotel „Ambasador”.¹⁹ O projektu za hotel „Ambasador” (Sl. 4.) zapisao je u bilješkama sljedeće: „...Ovakav hotel u moru, prislonjen uz obalu kao brod, osmišljen je s elementima brodske arhitekture: sa zaobljenim zabatima, balkonima ispred soba kao brodskim palubama i sa završnim elementom karakterističnog broskog dimnjaka. Arhitektura ovog hotela nastavak je istih razmišljanja u traženju oblika za objekte uz more kao kod vile Hvar.”²⁰ Morfološki je izričaj jednostavan, podređen geometrijskom jeziku, s naglašenom dominacijom horizontale, a da pritom nije izgubljena plastičnost volumena kojeg se dinamika ostvaruje u izmjeni punih i praznih horizontalnih polja u vertikalnoj elevaciji hotela.

Sljedeći projekt je polumontažni tip obiteljske dalmatinske kuće iz 1935. godine (Sl. 5.), unutar koje je pokušao osmisliti kako uskladiti modernu tehnologiju i njene metode s tradicionalnim formama građenja.²¹ Riječ je o studiji koja je ukazala na uvjetovanost rješenja o klimatskim uvjetima radi ostvarivanja ugodnog stanovanja uz minimalan utrošak energije, omogućavajući pritom minimalnu insolaciju ljeti, a maksimalnu zimi.²²

Tradicionalni elementi prepoznaju se u djelomičnoj primjeni kamenih zidova, dok se modernitet izraza i strukture očitava u konstrukciji i dijelovima kuće, koji su izvedeni u montažnoj izgradnji iz gotovih elemenata. Kuća je simetrično tlocrtno riješena sa stubistem u sredini, koje omogućava fleksibilno rješavanje stambenog prostora prema potrebama korisnika, a vertikalna elevacija dijeli je na podrum ili nisko prizemlje, te visoko prizemlje ili kat. Istureni trakt prizemlja s terasom i vanjskim stubistem direktna je aluzija na tradicionalan oblik ‘balature’ starih dalmatinskih kuća i lokalnu tradiciju gradnje kamenom, a moderna arhitektonska koncepcija objekta rezultat je moderne montažne tehnologije. U modernistički dvoetažni kubus s nosivim kamenim zabatnim zidovima i nizom prozora na zbukanim zidovima pročelja, na koji se prislanja manji kubus kuhinje s terasom na krovu (natkrivene odrinom), Perković je uklopio polumontažne armiranobetonske elemente izrazito suvremenog stila, čime je

¹⁷ RAKO, 2003: 19

¹⁸ PLEJIC, 2003: 256

¹⁹ PLEJIC, 2003: 257

²⁰ PLEJIC, 2003: 217

²¹ PREMIERL, 1989: 74

²² PLEJIC, 2003: 259

naglasio važan princip odnosa novoga prema starome: i to ne kao imitiranje, već asociiranje tradicije.²³

Tijekom 1936. godine uslijedio je projekt kuće za ljetovanje u Sutivanu na otoku Braču.²⁴ Riječ je o tipskoj kući, na kosom terenu i lokaciji, ali bez tekuće vode, tako da je položaj cisterne odredio organizaciju prostora i smještaj kuhinje i sanitarnih prostora. Projekt ove mediteranske tipske kuće najvećim je dijelom bio uvjetovan željama naručitelja pa je stoga bio koncipiran u lokalnom stilu i tehnici građenja, sa zidovima od poluobrađenog kamena i betona, nepravilnim fugama i 'klasičnim' krovom s kupom kanalicom. Sutivanska se kuća s otvorenom terasom, odrinom i vanjskim stubištem, te tradicionalnom 'balaturom', potpuno uklopila u ambijent periferije maloga mjesta (Sl. 7.).

Projekt kuće za ljetovanje u Sutivanu zapravo je bio logičan nastavak studije polumontazne dalmatinske obiteljske kuće iz 1935. godine, te je Perković i ovdje primijenio motiv terase s pergolom, obradu pročelja rustičnim kamenom, no tlocrtna je dispozicija sutivanske kuće suzdržanija jer je u prizemlju prostor organizirao oko središnje cisterne kojoj je pridodana blagovaonica i kuhinja te mala kupaoonica, dok je na katu jedna jedinstvena stambena prostorija koja se direktno 'navstavlja' na otvoreni prostor terase. Projektom sutivanske kuće Perković je zapravo pokušao ostvariti svojevrsan arhetip otočke kuće, upotrijebivši tipske elemente na čistom kamenom kubusu, naglašavajući tradiciju u obliku plitkoga četveroslivnog krova.

SUVREMENA INTERPRETACIJA POVIJESNOGA KONTEKSTA U POSLIJERATNOM RAZDOBLJU

CONTEMPORARY INTERPRETATION OF HISTORICAL CONTEXTS IN THE POST-WAR PERIOD

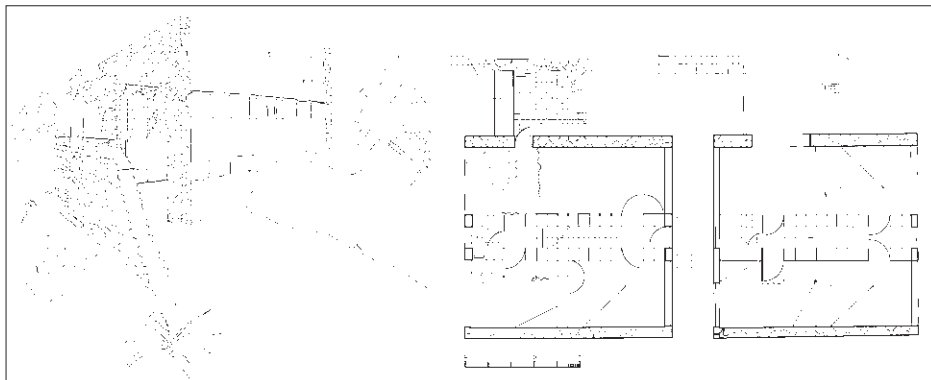
Nakon završenoga studija 1935. godine Perković se na kraće vrijeme vraća u Split, a u razdoblju od 1940. do 1953. godine boravi u Dubrovniku, koji mu je također bio inspiracija iz koje je crpio ideje tradicije i regionalizma. Zgrada Pomorskoga tehnikuma iz 1959. godine (Sl. 9.) primjer je na kojem je Perković u potpunosti suvremeno interpretirao dubrovačku tradiciju, koristeći pritom tipologiju povijesne ladanjske arhitekture (isturena terasa, oblikovna analogija s 'orsanom', odnos

²³ Perković je u svojim kasnijim radovima razradio i pročistio ovaj koncept nosivih kamenih zabata i realizirao ga 1957. godine na obiteljskoj kući Čikeš u Splitu, Mazuranicevo setalište 6A.

²⁴ PLEJIC, 2003: 219

²⁵ *** 1959.

²⁶ IVANIŠIN, 2003: 57

SL. 5. POLUMONTAZNA TIPSKA DALMATINSKA OBITELJSKA KUĆA, PROJEKT, 1935.

FIG. 5 SEMI-PREFABRICATED STANDARD DALMATIAN FAMILY HOUSE, DESIGN, 1935

građevnih masa, pokrov od kupe kanalice), no ne zanemarujući ni prirodan kontekst okruženja zgrade, tj. pejzaž kao sastavni dio arhitekture.²⁵ Odabir lokacije uz unutrašnju sjevernu obalu poluotoka Lapada zahtijevao je kompozicijsko uklapanje arhitektonske koncepcije građevine u mediteranski pejzaž i prilagođavanje mjerilu postojeće izgradnje, tako da je zgrada izvedena u obliku nepravilnog Z-tlocrta (Sl. 8.). Senzibilnom smještaju zgrade u pejzaž dodatno je pridonio i terasasti teren iskorisćen za stepenasto diferenciranje pojedinih krila zgrade u visini od pola etaže, kao i gusta visoka vegetacija uz obalu mora.²⁶ Tradicija dubrovačkoga načina građenja vidljiva je u primjeni lokalnoga građevnog materijala, bijelog kamena (zidanog u niskim slojevima), te dvovodnih krovova s tradicionalnom mediteranskom kanalicom, kao i u opločenju terase, detaljima lođa, ulaza, trijema i vanjskih prostora. Rastvaranjem bočnih zidova u obliku specifičnog motiva – malih kvadratnih prozora različitih veličina i proporcija u sasvim svojstvenom ritmu, Per-

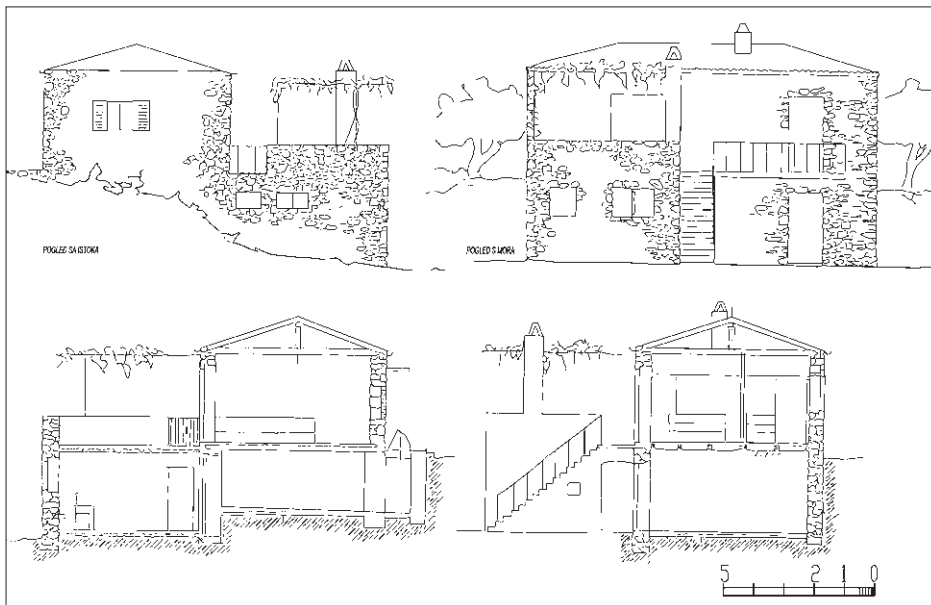

SL. 6. KUĆA ČIKES, MAZURANICEVO SETALIŠTE 6A, SPLIT, 1957.

FIG. 6 ČIKES HOUSE, MAZURANICEVO SETALIŠTE 6A, SPLIT, 1957

SL. 7. KUĆA ZA LJETOVANJE, SUTIVAN, BRAČ, 1936.

FIG. 7 SUMMER HOUSE, SUTIVAN, BRAČ, 1936

SL. 8. POMORSKI TEHNIKUM, DUBROVNIK, 1959.
FIG. 8 NAUTICAL SCHOOL, DUBROVNIK, 1959

SL. 9. POMORSKI TEHNIKUM, DUBROVNIK: OBLIKOVNA ANALOGIJA S ORSANOM, 1959.

FIG. 9 NAUTICAL SCHOOL, DUBROVNIK: ANALOGOUS IN DESIGN WITH THE OLD ARSENAL BUILDING IN DUBROVNIK, 1959

SL. 10. POMORSKI TEHNIKUM, DUBROVNIK: RASTVARANJE ZIDNE PLOHE, 1959.

FIG. 10 NAUTICAL SCHOOL, DUBROVNIK: FENESTRATION OF THE WALLS, 1959

ković je prekinuo monotoniju pune zidne plohe i ujedno je dematerijalizirao (Sl. 10).²⁷ U konstruktivnom pogledu, Perković izražava suvremenost interpolirajući dvostruke pregradne zidove od specijalne opeke u funkciji grijajnih tijela te prozore s preklopljenim krilima australskog tipa, koje je ovdje prvi put primijenio, i to radi postizanja kvalitetnoga jednoličnog osvjetljenja učionica. U programskom pak smislu arhitektonsko je rješenje pojedinih krila izvedeno da istovremeno funkcionira i kao samostalna građevina i kao skladni dio jedinstvene cjeline, čime je krajnje obogatio funkcionalnost građevine, ne žrtvujući pritom ukupan estetski izgled. Kada je bila dovršena Pomorska škola na Lapadu, čula se primjedba: „Pa zgrada se i ne zamjećuje.” Pristalica Perkovićeve arhitekture na to je izjavio: „U tome jest kvaliteta.” Arhitekt je u svoju obranu izjavio: „Bila mi je namjera stopiti novo zdanje s ambijentom i ne povrijediti tradiciju građenja. Oblikom je škola nalikom dubrovačkim ljetnikovcima s uobičajenim orsanom (spremištem za čamce uz obalu), a sagrađena je od kamena. Premda je četiri puta veća od okolnih objekata, gotovo se školu i ne vidi. Tako je trebalo biti.” (Sl. 8).²⁸

Perković je i kod hotelske arhitekture osvjedočio svoju pripadnost vrijednostima tradicijske arhitekture, poštivajući pritom postojeći kontekst. Tijekom 1965. godine, u povijesnom i specifičnom ambijentu hvarske luke Perković je projektirao hotel „Adriatic” kao kameni kubus, pri čemu je koristio metodu asimilacije prilagodivši pročelje zgrade ostalim povijesnim građevinama gabaritom, uporabom građevnog materijala (kamena), ali i smirenim rasporedom jednakih prozora, s krovnim pergulatima od suvremenog materijala i uvučenim horizontalnim prizemljem (Sl. 1.).²⁹ U razini prizemlja, a u funkciji javnoga otvorenog prostora, oblikovao je terasu natkrivenu pergolom. Sa stražnje strane hotel je kaskadno povezan s postojećim terenom radi maksimalnog poštivanja zatečene konfiguracije terena i očuvanja prirodnog okružja. Perković je doista poštivao tradiciju,

i to tako da ju je suvremeno interpretirao, jer nije primijenio kosi krov, ali zato je u obradi glavnoga pročelja umjesto tipičnih modernističkih, horizontalnih, trakastih prozora rastvorio zidnu plohu tradicionalnom dispozicijom otvora s postavljenim griljama (Sl. 11.). Zanimljivo rješenje pete fasade s direktnim reminiscencijama na oblik lode svjedoči o arhitektovu promišljanju senzibilnog suodnosa prema zatečenom kontekstu. Naime natkrivena je terasa gotovo transparentna, s obzirom na to da je projektant odabrao staklo kao suvremeni materijal koji će se najmanje nametati okolišu. Ukupno arhitektonsko rješenje osmišljeno je kao kompaktna arhitektonska cjelina senzibilnoga ujednačenog volumena, s elementima tradicionalnih formi (grilje na prozorima) i lokalnog materijala (kamena) u obradi eksterijera.

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

Svako arhitektonsko djelo pripada širem kontekstu ili pejzažu, tako da arhitektonski karakter velikim dijelom proizlazi iz ambijenta pa za razumijevanje arhitektonskog djela nije dovoljno samo promatrati građevinu kao izolirani objekt, već kao organizam koji funkcionira u složenom odnosu prema svojoj okolini, neposrednom prostoru.³⁰

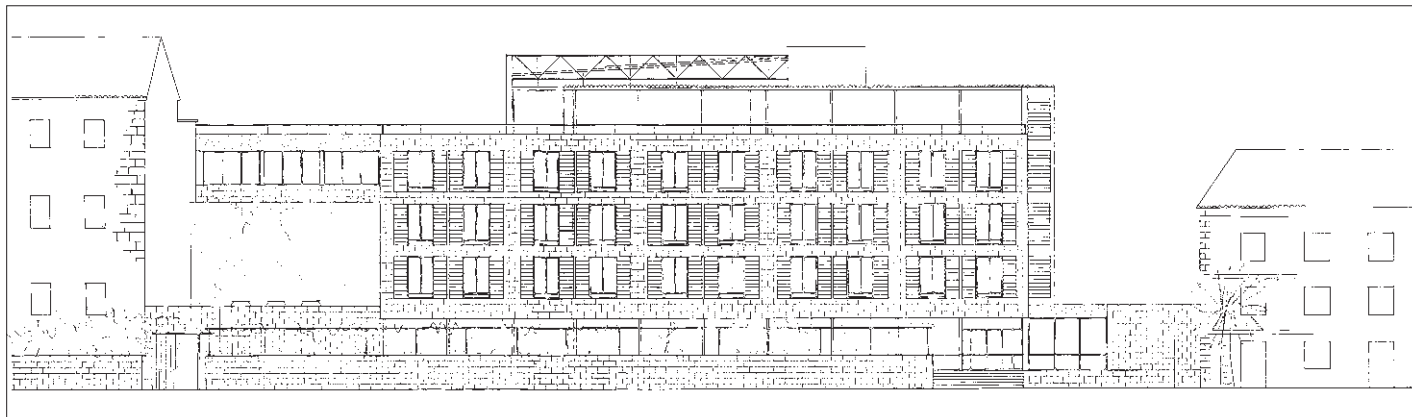
Pomirivši tradiciju i modernitet u regionalnom izrazu, Perković je otkrio dublje slojeve arhitektonske tradicije koju je doživljavao kao kontinuitet, a ne kao stilski shematiziranu jer je riječ o elementima i motivima koji su nastajali prema životnim imperativima i reljefu, mimo artifičnih shema, i s unutarnjom dinamikom. Prvi studentski projekti svjedoče o Perkovićevoj promišljanju modernosti i suvremenosti unutar zadanoga konteksta, a izvan akademskih okvira i stečenih znanja. To ga je potvrdilo kao samostalnog projektanta koji nije 'slijepo' slijedio akademske diktate, ali ni tadašnje dominantne tendencije u arhitekturi. Primjena materijala, lakoće i prostornosti, te otvorenih i zatvorenih prostora, prepoznaju se u prvim radovima kao principi arhitektonske tradicije Mediterana, dok se likovni izraz arhitekture afirmira kroz razigranost i slikovitost kompozicija. Perkovićevi studentski radovi nadalje reflektiraju ideju prostora i prostornih odnosa (umijeće prostornog oblikovanja pravih i oblikih linija i volumena, vertikala i horizontala), približivši se time temeljnoj definiciji arhitekture kao ideje prostora.³¹ U projektima za dvije vile na Hvaru kroz morfologiju se i dispoziciju otkriva Per-

²⁷ USKOKOVIĆ, 2009: 176

²⁸ VILIĆ, 1976: 6

²⁹ KEČKEMET, 1979: 45

³⁰ KOSTOF, 2000: 1

kovičev koncept Mediterana i života na moru, koji ujedno odražava i arhitektovu nostalgiju za rodnim krajem. K tome, studija vile Hvar ukazuje i na ljudsku potrebu za odmorom i samoćom, pri čemu je arhitekt ujedinio osnovne čovjekove potrebe i jedinstveno mjesto. Naposljetku kuća se uvijek asocira uz tradiciju, sigurnost, harmoniju i životnu situaciju koja jamči povezanost i smislenost.³² Navedena djela svjedoče da je Perkovičeva arhitektura bila funkcionalna, ali i intimna.

U projektom pak rješenju za hotel „Ambasador” u Splitu Perković je na razini simboličke interpretacije oblika, tj. zaobljenih završetaka horizontala na građevini, ostvario direktnu aluziju na siluetu broda, čime je dokazao pripadnost tradicionalnom ambijentu, tj. maritimnom prostoru koji je izrazio i oblikovao suvremenim arhitektonskim vokabularom. Ostvarenjem zgrade Pomorskoga tehnikuma u Dubrovniku Perković je ukazao da pejzaž kao referenca može biti bitan čimbenik u ostvarenju suvremenosti, jer graditi znači surađivati s prirodom. Riječ je o suvremenom izričaju koji počiva na jednostavnosti, uvažavanju konteksta i neposrednog okruženja. U kontekstu povijesne kamene arhitekture i maritimnog ambijenta Perković je kod hotela „Adriatic” u Hvaru također suvremeno interpretirao tradiciju, i to kroz senzibilan suodnos hotela prema mjerilu luke, gabaritima postojeće arhitekture i tradicionalnom oblikovanju.

Tumačenje tradicije kod Perkovića nikad nije bilo u oblicima vulgarnoga regionalizma, niti je arhitektovo preuzimanje tradicionalnog idioma bilo nekritičko i doslovno, čime je ukazao da je istinski suvremena arhitektura ona koja znači boraviste (*ethos*) odnosa prošlosti prema budućnosti. Naime nema tradicionalne ili moderne arhitekture, postoji samo dobra i loša, živa i mrtva arhitektura.³³

Naizgled ambijentalna, Perkovičeva je arhitektura ujedno bila i antropocentrična, tj. bliska čovjeku i ljudskim potrebama, te odnosu čovjeka i okoline. Perkovičev je životni moto čitavo vrijeme bio pošten rad: „U svom radu tražio sam istinsku i pravu arhitekturu vodeći brigu o svim elementima takve arhitekture, a to je da bude funkcionalna, da zadovolji korisnike, i da se uklapa u postojeće ambijente, te da pokuša stvoriti nove prihvatljive sredine. To smatram poštenim radom jednog arhitekta.”³⁴

Iako sljedbenik funkcionalističke arhitekture, Perković je u svojim djelima ostvario ono čega je u toj arhitekturi općenito nedostajalo: osobni izraz te lokalni i tradicionalni pečat, a njegova spona s tradicijom nije bila mimetičkog karaktera, već ona na dubljoj razini, koja je povijesne i sociološke prirode. U odnosu prema krajoliku Perković se nije odnosio kao individualist čija bi rješenja donijela samo novu, dodatnu vrijednost prostoru (kontrastna interpolacija), već je ponajprije prenio i protumačio vrijednosti zatečenog prostora i krajolika na krajnje senzibilan način, a to svjedoče njegova djela poput Pomorskoga tehnikuma u Dubrovniku i hotela „Adriatic” u Hvaru. Sačuvavši čvrstu sponu s tradicijom, Lovro Perković promovirao je temu regionalizma i kontekstualizma, ostvarivši vrijedna djela hrvatske moderne arhitekture koja su originalan doprinos našem kulturnom, umjetničkom i graditeljskom prostoru.

SL. 11. HOTEL ADRIATIC, HVAR, GLAVNO PROČELJE, 1965.
FIG. 11 ADRIATIC HOTEL, HVAR, MAIN FAÇADE, 1965

SL. 12. HOTEL ADRIATIC, HVAR, PRESJEK, 1965.
FIG. 12 ADRIATIC HOTEL, HVAR, CROSS SECTION, 1965

31 KECKEMET, 1976: 17

32 HEYNEN, 1999: 18

33 ŠEGVIĆ, 1946: 305

34 GAMULIN, 1994: 12

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

1. BLAU, E. & PLATZER, M. (1999.), *Shaping the Great City Modern Architecture in Central Europe 1890-1937*, Prestel-Verlag, Munich-London-New York
2. DOMLIJAN, Ž. (1969.), *Poslijeratna arhitektura u Hrvatskoj*, „Život umjetnosti”, 4 (10): 91-99, Zagreb
3. FINCI, P. (2006.), *Priroda umjetnosti*, Zagreb, Izdanja Antibarbarus d.o.o., Zagreb
4. GAMULIN, M. (1994.), *Interview – Lovro Perko- vić*, „Čovjek i prostor”, (7-8): 8-13, Zagreb
5. HEYNEN, H. (1999.), *Architecture and Modernity, A Critique*, MIT
6. IVANIŠIN, K. (2003.), *Lovro Perko- vić – Pomorski tehnikum na Lapadu, 1952-73*, „Oris”, 5 (20): 49-62, Zagreb
7. KOSTOF, S. (2000.), *The Architect, Chapters in the History of Profession*, University of California Press, Berkeley
8. KEČKEMET, D. (1976.), *Uloga tradicije u suvremenoj arhitekturi*, „Život umjetnosti”, 11 (24-25): 12-32, Zagreb
9. KEČKEMET, D. (1979.), *Arhitektura Lovre Perko- vica*, „Život umjetnosti”, 28: 40-47, Zagreb
10. KEČKEMET, D. (1989.-1991.), *Stambena arhitek- tura u Splitu u razdoblju između dva svjetska rata*, „Arhitektura”, 1-3 (208-210): 25-27, Zagreb
11. KEČKEMET, D. (1998.), *Uloga tradicije u moder- noj i postmodernoj hrvatskoj arhitekturi*, „Arhi- tektura 1947-1997”, 1 (214): LI, Zagreb
12. NORBERG SCHULZ, C. (1975.), *Meaning in Western Architecture*, Praeger Publishers, New York
13. PLEJIĆ, R. (2003.), *Utjecaj praške škole na arhi- tekturu moderne u Splitu*, disertacija, Arhitek- tonski fakultet, Zagreb
14. PREMIERL, T. (1989., 1990.), *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata – nova tradicija*, Matica hrvatska, Zagreb
15. PREMIERL, T. (2002.), *Moderna na Korčuli, Četiri vile ladanjske arhitekture*, „Godišnjak grada Kor- čule”, 7, Korčula
16. RAKO, D. (2003.), *Lovro Perko- vić – snovi i neo- stvarjenja*, „Oris”, 5 (22): 14-21, Zagreb
17. ŠEGVIĆ, N. (1946.), *Prilog razumijevanju razvitka moderne arhitekture*, Hrvatsko kolo, Matica hr- vatska, Zagreb
18. ŠEGVIĆ, N. (1957.), *Nekoliko asocijacija o najno- vijem arhitektonskom razvitku Splita*, „URBS”, 4: 35-45, Split
19. TEIGE, K. (2000.), *Modern Architecture in Cze- choslovakia*, The Getty Research Institute, Los Angeles
20. TUŠEK, D. (1994.), *Arhitektonski natječaji u Spli- tu 1918-1941*, Društvo arhitekata Splita, Split
21. USKOKOVIĆ, S. (2009.), *Moderna arhitektura kao kulturna baština Dubrovnika*, Antibarbarus, Zagreb
22. VIDLER, A. (2008.), *Architecture between spec- tacle and use*, Clark visual arts studies, Yale Uni- versity Press, New Haven
23. VILIĆ, R. (1976.), *Suvremeni izraz ambijentalne arhitekture*, „Slobodna Dalmacija”, 20.8., Split
24. *** (1928.-1933.), *Nacionale*, Česke Vysoke Uče- ni technice v Praze, Vysoka Škola Architektury a Pozemního Stavitelství
25. *** (1954.-2003.), *Tehnicki dnevnik projekata, Odjel za arhitekturu i urbanističko projektiranje*, „URBS”, 1-1120, DAS, Split
26. *** (1972.), *Hotel Marina lučica u Primoštenu*, „Čovjek i prostor”, 19 (236): 1, Zagreb
27. *** (1973.), *25 godina urbanističke organiza- cije 1947-72*, „URBS – jubilarni broj”, Split
28. *** (1996), *Enciklopedija hrvatskih umjetnosti*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža”, sv. 2: 46, Zagreb
29. *** (1999.), *Antonin Engel 1879-1958, arhitekt, urbanista /pedagog/*, Narodni galerije v Praze & Narodni Technicke Muzeum, Prag

IZVORI

SOURCES

ARHIVSKI I DOKUMENTACIJSKI IZVORI

ARCHIVE AND DOCUMENT SOURCES

1. *** (1929.-1949.), *Personalni spis Prof. Antonin Engel*, Archiv Českeho Vysokeho Učeni Tehnic- keho Fond 17R
2. *** (1953.), *Gradevni planovi Opcine Dubrovnik 1837-1957*, kutija 177/18, DAD, Dubrovnik
3. *** (1959.), *Gradevni planovi Opcine Dubrov- nik*, br. dozvole 3938/59, kutija 205, DAD, Du- brovnik
4. Osobna arhiva arhitekta dr.sc. Roberta Plejica [RP]

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

Sl. 1.	*** 1973.
Sl. 2., 3.	RP i RAKO, 2003: 16
Sl. 4.	TUŠEK, 1994: 125
Sl. 5.	GAMULIN, 1994: 10
Sl. 6.	Autorica, 2008.
Sl. 7.	PLEJIĆ, 2003: 217
Sl. 8.-10.	Autorica, 2008.
Sl. 11., 12.	*** 1954.-2003.

SAŽETAK

SUMMARY

CONTEXTUALIZATION AND REGIONALISM
IN THE WORK OF ARCHITECT LOVRO PERKOVIC

Specific development of modern architecture in Dalmatia was influenced by cultural history, social mentality and people who commissioned architectural works. A conflicting relationship between modernity and tradition has been an ongoing issue throughout the history of architecture, especially in Dalmatian cities where a crisis of modernity has also represented a crisis of the understanding of tradition since tradition is primarily a collection of all the things once considered modern. In the course of history, tradition has had a dual role in this area. It often served as a starting point for various sentimental and historicist tendencies, but it also had a constructive role in contemporary architecture by serving as a source and inspiration in endeavours for achieving new and richer expressions. In the first decades of the 20th century, historical styles and building technology from previous periods were gradually abandoned. However, interwar Dalmatian architecture, still burdened with cultural and historical inheritance, kept its connection with traditional architecture and regional setting in relation to architectural design, materials and functions.

Lovro Perković was born on 12 September 1910 in Split, where he died in 1998. After finishing seven grades of grammar school, he enrolled in 1928 in the architectural studies at the Czech Technical University in Prague. He graduated in 1935 under Professor Engel who was the Chair of 20th century architecture at the same university. Lovro Perković belongs to the generation of Croatian architects, born around the year of 1910, who managed to successfully bring together modernity and tradition, to appreciate function in architecture, but also to express sensibility to historical and natural contexts. His Prague years proved to be a turning point and a significant professional determinant in his career. The socio-cultural perspective of the city gave him a cosmopolitan outlook on life, and defined him in professional and educational sense as a young professional open to new ideas and experiments. His entire body of work included a wide range of styles and topics which he dealt with in the 40 years of his work that shows a person of Mediter-

anean and European tendencies, an individualist with a sense of the collective. Perković's modernism is a synthesis of an avant-garde experience from Prague and revived regional art.

The starting points of Perković's architectural development include his sensitive approach to context and ambient values, which were specific features of Prague Cubism, as well as his native Mediterranean region which served as his everlasting inspiration. The Mediterranean form the basis of the architect's concept of tradition that can be recognized in the disposition of masses for which he drew upon the traditional architecture and his connotative use of historical elements (loggia and terrace) and traditional building materials (stone, extruded roofing tiles). His affiliation with regionalism is also evident in the way he used local illumination, climate and topography that were for him a three-dimensional matrix into which to place building. With such an approach he contextualized the functionalist architecture of that period.

In his first student designs of Hvar villas from 1933, he aimed to contextualize the buildings by subjecting the function to the climate. Architectural morphology was also rich in associations to the Mediterranean climate and maritime life. In his 1933 designs for the Ambassador Hotel in Split, Perković played with morphology on a symbolic level by achieving a direct allusion to the silhouette of a ship whereby he showed his attachment to the traditional ambient – the maritime space of the Split harbour which he shaped and expressed by contemporary architectural vocabulary. The 1935-1935 designs of a semi-prefabricated Dalmatian house in Sutivan witness to Perković's attempt to create an archetype of a traditional Mediterranean house through the use of regional elements (terrace, stone walls, and hipped roof) in architectural design in order to make a sensitive insertion of the building into a local context of this small town.

In post-war architectural works, such as the building of the Nautical School in Dubrovnik from 1959, Perković interpreted the 100 year old tradition of Dubrovnik in an entirely contemporary way by us-

ing types of historical summer residences (projecting terraces, analogy in design with the old arsenal building, relationship between building masses). However, he did not disregard the existing natural context – the landscape which he made an integral part of architecture. That shows an additional analogy with the local, historical architecture of summer residences or villas in Dubrovnik. The Adriatic Hotel in Hvar from 1965 is another example of Perković's contemporary interpretation of tradition where he created a sensitive relationship between the hotel and an island harbour, the size of the existing architecture and traditional architectural design.

Seemingly ambient, Perković's architecture was also anthropocentric. In other words, it was close to people and their needs and it expressed a close relationship between people and environment. Talking about his own work, Perković said: "In my work I searched for a true and proper architecture by taking care of all the elements that define such architecture and that is to be functional, to meet the needs of users, to fit into the existing setting, and to help created a new and acceptable environments."

Although a proponent of functionalist architecture, Perković achieved with his works what was generally missing from that architecture: an individual expression and a local and traditional character. His connection to tradition was not of a mimetic kind but that of a higher level – historically and socially defined. Perković's approach to context was highly sensitive. He respected the values of the space and landscape in which he worked and interpreted them in a contemporary fashion. By merging tradition and modernity in a regional expression, Perković enriched interwar and post-war spaces and sites in Dubrovnik and Split whose historical and local contexts provided him with inspiration. Strongly attached to the Mediterranean tradition, Perković promoted regionalism and contextualisation and created important works of Croatian modern architecture which make an original contribution to Croatian cultural, artistic and built space.

SANDRA USKOKOVIĆ

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

Dr.sc. **SANDRA USKOKOVIĆ**, pov.umj. Na George Washington University, SAD, magistrirala je 2004. s temom suvremene arhitektonske interpolacije u povijesnim gradovima. Aktivna je članica ICOMOS-ovog međunarodnog znanstvenog odbora za modernu kulturnu baštinu. Doktorirala je 2010. godine s temom „Arhitekt Lovro Perković“, Filozofski fakultet Zagreb, Odsjek za povijest umjetnosti.

SANDRA USKOKOVIĆ, PhD, art historian. The topic of her MA thesis which she defended at the George Washington University, USA, was contemporary architectural interpolation in historic towns (2004). She is an active member of the ICOMOS ISC on 20th Century Heritage. She earned her PhD degree in 2010 at the Department of Art History, Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb.

